

Universiteit Antwerpen

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Academiejaar 2025-2026

Master geschiedenis

Prof. Dr. Marnix Beyen

Familie, migratie en de vele gezichten van verbondenheid

***Sense of belonging* binnen het Belgisch-Vlaams landbouwmigrantengezin Walraet in Frankrijk (1920–1967).**

Kaat Vanderstukken

Woordenaantal: 10.000

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Letteren
en Wijsbegeerte

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	2
1.1	Probleemstelling en historiografie.....	4
1.2	Methodologie en bronnen	7
2	Alfons Walraet en de keuze voor het buitenland	11
2.1	De Grote Oorlog en migratie naar Frankrijk	11
2.2	Het gezin Walraet	14
3	Sense of belonging: 6 kinderen, 6 trajecten.....	18
3.1	Opvoeding en onderwijs.....	18
3.2	Huwelijk en sociale relaties	23
	Het huwelijk als een bevestiging van verbondenheden	23
	Het huwelijk als marker van gemeenschapsgrenzen.....	25
	Het huwelijk als toegang tot nieuwe netwerken.....	27
3.3	Vestiging en nationaliteit	30
	Economische en principiële verbondenheid: Gilbert	30
	Pragmatische en lokale verbondenheid: Julien.....	32
	Affectieve verbondenheid: Gaston	34
	Culturele verbondenheden: Simonne.....	36
	Een omgekeerd traject: Roger	38
4	Conclusie	41
	Dankwoord	45
	Bibliografie	46
	Figuren.....	46
	Bronnen	47
	Literatuur	49

1 Inleiding

Als kind op een familiefeest in Frankrijk werd ik eens aangesproken door een familielid, in het Duits. We waren op de familieboerderij in Egrenay, ongeveer veertig kilometer ten zuidoosten van Parijs. De boerderij werd verkocht en er werd een groot familiefeest georganiseerd, zodat iedereen nog een laatste keer kon samenkomen op een plek die voor velen een belangrijke rol had gespeeld in hun jeugd. Voor mij was het de eerste keer dat ik er was en dat ik dit deel van de familie ontmoette. Onder de kinderen was de lingua franca, enigszins ironisch, het Engels. Tijdens het diner kwam een enthousiast ouder familielid met mij kennismaken. Zijn kennis van België bleek echter beperkt: hij vroeg mijn broer en mij welke taal we spraken, en toen ik in het Engels “Dutch” antwoordde, begon hij in het Duits te praten. Mijn poging om hem in het Engels te verbeteren had weinig effect. Die situatie is me altijd bijgebleven, omdat ze op een bijna komische manier duidelijk maakte dat, hoewel we tot dezelfde familie behoorden, we, naar mijn gevoel destijds, uit twee compleet verschillende werelden kwamen.

In 1920 verhuisden mijn betovergrootouders Alfons Walraet en Alix Ascoop naar Frankrijk om daar een boerderij te beginnen. Mijn moeder is altijd sterk familiegericht geweest en sinds dat bewuste familiefeest heeft ze mij door de jaren heen allerlei verhalen verteld over haar grootouders en de bredere familie. Van jongs af aan groeide ik dus op met verhalen over Frankrijk. Hoewel het ging om mensen die ik nooit zelf had gekend, kreeg ik zo toch een band met hen. Die verbondenheid bleef lange tijd eerder vaag, maar wel aanwezig. Mijn motivatie om dit historisch onderzoek te koppelen aan mijn eigen familiegeschiedenis ligt deels in het beter begrijpen van die band. Ik was

nieuwsgierig naar mijn eigen familie die, zonder dat ik het goed besepte, een rol speelde in mijn eigen achtergrond.

Mijn overgrootvader, Roger Walraet, werd in 1921 in Vaires-sur-Marne geboren als jongste van zes kinderen. Hij bracht het grootste deel van zijn jeugd in Frankrijk door, maar koos voor de Belgische nationaliteit en keerde uiteindelijk terug naar België. Die “terug” heeft mij altijd wel een beetje gefascineerd. Hij was in Frankrijk geboren en had er veel van zijn jeugd doorgebracht. Wat maakte dat hij “terugkeerde” naar een land waar hij behalve enkele tantes en nonkels geen rechtstreekse banden had? Hoe komt het dat ik mij vandaag Belg noem en niet Française? Wat maakt dat deze familie, ondanks de hechte banden die er nog altijd zijn, uiteindelijk toch in twee is gesplitst? Vanuit die vragen ben ik aan dit onderzoek begonnen.

Dit onderzoek vertrekt vanuit de overtuiging dat familiegeschiedenis meer kan zijn dan louter een persoonlijk oogpunt. Geschiedenis schrijven vanuit de eigen familiegeschiedenis maakt het mogelijk om bredere historische processen zichtbaar te maken via concrete, geleefde ervaringen. Stéphane Gerson benadrukt dat een “history from within” toelaat om stemmen die anders verloren dreigen te gaan opnieuw hoorbaar te maken en individuele ervaringen te verbinden met grotere maatschappelijke structuren. Familieverhalen bieden daarbij toegang tot emoties, dagelijkse praktijken, stiltes en herinneringen die in klassieke macrogeschiedenis vaak onderbelicht blijven. Net in die wisselwerking ontstaat een meer gelaagde en menselijke vorm van geschiedschrijving.¹

¹ Stéphane GERSON, "A history from within: when historians write about their own kin", 2022, 4; Stéphane GERSON, "Introduction: recoveries, excavations, recastings", 2025, 6-10; Marnix BEYEN, "Beyond taboo, worship, and irony: tracing the war in my family history", 2025, 169-170.

1.1 Probleemstelling en historiografie

Deze studie onderzoekt de gevoelens van verbondenheid van het landbouwersgezin Walraet aan de hand van hun dagelijkse sociale praktijken tussen 1920 en 1967. Met welke gemeenschappen voelden de leden van het gezin zich verbonden en welke factoren hebben dit beïnvloed?

De historiografie over Belgische migratie naar Frankrijk focust vooral op de lange negentiende eeuw tot aan de Eerste Wereldoorlog en op seizoensarbeid, grensarbeid en industriële tewerkstelling in de noordelijke departementen, waar veel Vlaamse arbeiders zich vestigden nabij de Belgische grens.² Hoewel deze migratie haar hoogtepunt kende aan het einde van de negentiende eeuw, bestond ook in het interbellum een sterke mobiliteit tussen beide landen.³ Deze afbakeningen sluiten aan bij een dominante sociaaleconomische benadering, waarin migratie vooral wordt verklaard vanuit economische factoren zoals de tegenstelling tussen het Vlaamse platteland en de Franse industriële expansie. Onderzoekers maken daarbij vaak gebruik van kwantitatieve methoden en analyses op macroniveau, terwijl persoonlijke ervaringen, gezinsdynamieken en culturele aanpassingsprocessen onderbelicht blijven.⁴

² Jean STENGERS, "Les mouvements migratoires en Belgique aux XIX et XXe siècles", 2004, 320-327; Chris VANDENBROEKE, "Migratie tussen Vlaanderen en Noord-Frankrijk in de negentiende en twintigste eeuw, 1993 ; *De Belgische migratie drukte een stevige stempel op de Rijsele regio*, De Lage Landen, < <https://www.de-lage-landen.com/article/de-belgische-migratie-drukte-een-stevige-stempel-op-de-rijsele-regio/> >, geraadpleegd op 11/11/2025; Michel POULAIN, Michel FOULON, Anna DEGIOANNI e.a., "Flemish immigration in Wallonia and in France: patronyms as data", 2000, 227-241; Jacques DUPAQUIER, "La contribution des Belges à la formation de la population française (1851-1940): Étude quantitative", 1991.

³ Marie-Noële DENIS, "Les étrangers dans la population française depuis la première guerre mondiale", 1997; Henk BYLS, *Rester catholique en France. Une histoire de l'encadrement religieux destiné aux migrants belgo-flamands du Lillois, de Paris et des campagnes françaises (1850-1960)*, 2019, 318-322; Anna MAGUIRE en Selena DALY, "Introduction: migration and the First World War", 2024, 237-240.

⁴ Michel POULAIN, Michel FOULON, Anna DEGIOANNI e.a., "Flemish immigration in Wallonia and in France"; Frank CAESTECKER, "Saartje Vanden Borre, Vreemden op vertrouwd terrein. Het sociaal-culturele leven en de integratie van Belgische migranten in het Noorden van Frankrijk (1850-1914)", 2014; Saartje Vanden

Vanaf het begin van de eenentwintigste eeuw groeide binnen de migratiehistoriografie de aandacht voor culturele dimensies zoals religie, verenigingsleven, taal en identiteitsvorming.⁵ Migratie werd daardoor steeds minder uitsluitend benaderd als een economisch of demografisch fenomeen, maar ook als een sociaal-cultureel proces dat het zelfbeeld en de gemeenschapservaring van migranten hertekende.⁶ De aandacht verschoof naar beleving, zelfrepresentatie, betekenisgeving en praktijken zoals taal, religie, pers en rituelen als mechanismen van identificatie en gemeenschapsvorming.⁷ Zo onderzochten onder andere Leen Beyers en Tina De Gendt migratieprocessen al vanuit lived experiences, herinnering en identiteitsvorming, waarbij aandacht werd besteed aan de manier waarop migranten hun plaats binnen meerdere samenlevingen vormgaven. Terwijl De Gendt dit deed in haar werk rond migratie en superdiversiteit in Gent, onderzocht Beyers in haar studie naar Belgische migranten in Canada hoe familiale netwerken, culturele integratie en de dagelijkse beleving van migratie vorm kregen.⁸ Toch blijft de culturele invalshoek voor de migratie naar Frankrijk vaak ondergeschikt aan politieke en economische analyses. Zo onderzocht Saartje Vanden Borre het sociaal-culturele leven van Belgische migranten aan de hand van het

BORRE, *Vreemden op vertrouwd terrein. Het sociaal-culturele leven en de integratie van Belgische migranten in het Noorden van Frankrijk (1850-1914)*, 2012.

⁵ Elien DECLERCQ, Marc DEPAEPE, Lieven D'HULST e.a., "Belgische migratie naar Noord-Frankrijk. (1850-1914): interculturele identiteiten in grensregio's", 2009; Elien DECLERCQ en Saartje Vanden BORRE, "cultural integration of Belgian migrants in Northern France (1870-1914): a study of popular songs", 2013; Saartje Vanden BORRE, *Vreemden op vertrouwd terrein*; Henk BYLS, *Rester catholique en France*.

⁶ Stuart HALL, "Cultural Identity and diaspora", 1997; "theories of migration", 2014.

⁷ Saartje Vanden BORRE, *Vreemden op vertrouwd terrein*; Henk BYLS, *Rester catholique en France*; Elien DECLERCQ, Marc DEPAEPE, Lieven D'HULST e.a., "Belgische migratie naar Noord-Frankrijk"; Stuart HALL, "Cultural Identity and diaspora".

⁸ Leen BEYERS, Machgeld VENKEN en Idesbald GODDEERIS, "Families, foreignness, migration", 2009; Leen BEYERS en Machteld VENKEN, "Geschiedenis van integratie? Een historische kijk op vestigingsprocessen na migratie", 2006; Tina DE GENDT, *Turkijke aan de Leie. 50 jaar migratie in Gent*, 2014.

Vlaamse verenigingsleven in Roubaix en Lille tussen 1850 en 1914, maar bleef de focus gericht op de Belgische aanwezigheid en politieke geschiedenis in Noord-Frankrijk.⁹

Dit onderzoek beoogt aan de hand van de microhistorische studie van mijn eigen familie de traditionele historiografische inzichten uit te diepen. Microgeschiedenis biedt een interessante en aanvullende invalshoek door aandacht te besteden aan het individuele niveau waarop beslissingen werden genomen die in macro-onderzoek vaak verborgen blijven. Zo wordt migratie niet enkel zichtbaar als structureel fenomeen, maar ook als cultureel en emotioneel proces waarin mensen actief hun plaats in twee samenlevingen vormgaven. De culturele invalshoek en het centraal stellen van individuele en familiale ervaringen vormt binnen dit onderzoek zeker geen breuk of revolutionaire vernieuwing met de bestaande historiografie, maar een verdieping ervan.

Dit onderzoek sluit bovendien aan bij bredere historiografische ontwikkelingen rond identiteit, verbondenheid en migratie. Sinds de *cultural turn* in de jaren 1980 wordt identiteit niet langer opgevat als een vaste en homogene categorie, maar als een dynamisch en relationeel construct dat voortdurend wordt gevormd in sociale interacties en discursieve praktijken.¹⁰ Binnen de migratiegeschiedenis leidde dit tot een verschuiving van lineaire modellen van integratie en assimilatie, naar benaderingen die migratie begrijpen als een proces van voortdurende onderhandeling tussen sociale, culturele en institutionele contexten. In dat verband groeide het concept *sense of belonging*¹¹ uit tot een belangrijk analytisch instrument, dat de subjectieve en emotionele

⁹ Saartje Vanden BORRE, *Vreemden op vertrouwd terrein*; Frank CAESTECKER, "Saartje Vanden Borre, *Vreemden op vertrouwd terrein*", 3-4.

¹⁰ Stuart HALL, "Introduction: who needs 'identity'?", 2011, 1-5; Rogers BRUBAKER en Frederick COOPER, "Beyond 'identity'", 2000.

¹¹ In dit onderzoek worden de termen *sense of belonging* en gevoelens van verbondenheid afwisselend gebruikt. Hoewel de Engelstalige term de volledige theoretische nuance van het concept het best omvat,

dimensie van verbondenheid benadrukt.¹² Behoren tot een gemeenschap is niet enkel een juridische of sociale positie, maar ook een gevoel van thuis-zijn, erkenning en veiligheid. Migranten kunnen zich gelijktijdig met meerdere gemeenschappen verbonden voelen of zich juist nergens volledig thuis voelen.¹³ Binnen de Vlaamse migratiegeschiedenis is de toepassing van dit concept nog beperkt, wat de relevantie van dit onderzoek verder onderstreept. Door *sense of belonging* bovendien te koppelen aan dagelijkse praktijken wordt zichtbaar hoe verbondenheid actief wordt vormgegeven en beleefd, over generaties heen.

1.2 Methodologie en bronnen

Om *sense of belonging* te operationaliseren wordt aangesloten bij het concept place-belongingness van Marco Antonsich, dat verwijst naar de persoonlijke en affectieve dimensie van ergens “thuis” zijn. Volgens Antonsich ontstaat belonging vanuit de interactie tussen biografische, relationele, culturele, economische en juridische factoren.¹⁴ Vanuit deze dimensies van *belonging* worden in dit onderzoek drie concrete domeinen centraal gesteld: onderwijs, huwelijk en sociale relaties, en vestiging en nationaliteit. Waar relevant wordt ook aandacht besteed aan economische activiteiten en

wordt in de lopende tekst ook gekozen voor de Nederlandstalige formulering om de leesbaarheid en stilistische variatie te bevorderen.

¹² Mary GILMARTIN, "Migration, identity and belonging", 2008, 1837-1852; Gerard DELANTY, Ruth WODAK en Paul JONES, *Identity, belong and migration*, 2008; Floya ANTHIAS, "Thinking through the lens of translocational positionality: an intersectionality frame for understanding identity and belonging", 2008; Paul JONES en Michal KRZYZANOWSKI, "Identity, belonging and migration: beyond constructing 'others'", 2008; Eva YOUKHANA, "A conceptual shift in studies of belonging and the politics of belonging", 2015, 10-24; Zlatko SKRBIŠ, Loretta BALDASSAR en Scott POYNTING, "Introduction - negotiating belonging: migration and generations", 2007, 261-269.

¹³ Nira YUVAL-DAVIS, "Belonging and the politics of belonging", 2006, 199-204.

¹⁴ Marco ANTONSICH, "Searching for belonging - an analytical framework", 2010.

taal. Deze thema's vormen plaatsen waar de door Antonsich beschreven factoren zich tastbaar manifesteren in het dagelijkse leven.

Deze thema's laten toe om de vaak abstracte notie van verbondenheid te vertalen naar observeerbare keuzes en dagelijkse praktijken die gelden als *markers of belonging*. Door een gedetailleerde analyse van individuele en familiale keuzes, praktijken en trajecten wordt onderzocht hoe identiteitsbeleving en gemeenschapsverbondenheid zich op microniveau manifesteerden. Zo kan worden nagegaan hoe gevoelens van verbondenheid concreet werden beleefd en onderhandeld binnen het gezin en hoe de leden van het gezin zichzelf positioneerden binnen verschillende gemeenschappen. Identiteitsbeleving en gemeenschapsgevoel worden begrepen als contextgebonden en fluïde processen die zich afspelen in concrete situaties en relaties die doorheen de tijd kunnen verschuiven.¹⁵

Het gebruik van de eigen familie als casus biedt toegang tot bronnen die in historisch onderzoek moeilijker vindbaar zijn. Tegelijk vraagt deze nabijheid om een bewuste en kritische houding bij het bronmateriaal en de eigen positie als onderzoeker. Door het familiale verhaal consequent te plaatsen binnen een bredere historische en historiografische context, wordt vermeden dat het onderzoek louter beschrijvend of autobiografisch wordt, en wordt de casus ingezet als venster op ruimere processen van migratie en *sense of belonging*. Daarnaast is de rol van het gezin, als drager van herinneringen, waarden en identificaties, ook belangrijk. De familie vormt een cruciale context waarin migratie-ervaringen worden gedeeld, betekenis krijgen en worden doorgegeven.¹⁶ De kinderen van het gezin Walraet en hun ervaringen zijn inherent aan

¹⁵ Zlatko SKRBIŠ, Loretta BALDASSAR en Scott POYNTING, "negotiating belonging", 261-263.

¹⁶ Ibidem.

elkaar verbonden. Door aandacht te besteden aan zowel individuele ervaringen als familiale relaties en levenslopen, toont dit onderzoek hoe gevoelens van verbondenheid met Vlaanderen, België, Frankrijk of de lokale omgeving ook beïnvloed werden door het gezin als analyse-eenheid.

Binnen dit onderzoek worden orale geschiedenis en close reading gecombineerd als centrale complementaire methodologische benaderingen. De mondelinge bronnen vormen het uitgangspunt om ervaringen, herinneringen en zelfrepresentaties van de betrokken actoren te reconstrueren, terwijl close reading toelaat om de inhoud in de diepte te analyseren. Concreet wordt nagegaan welke keuzes actoren maken binnen de afgebakende thematische domeinen. Daarbij wordt niet enkel geïnterviewd wat deze keuzes zijn, maar ook onderzocht waardoor zij worden beïnvloed. Door dit te analyseren als ingebed in een specifieke context, wordt duidelijk hoe *sense of belonging* zich uit in concrete handelingen en levensstrategieën. Verbondenheid wordt zo zichtbaar als iets dat actief wordt vormgegeven, eerder dan passief ervaren.

In totaal werden tien interviews afgenomen met de kleinkinderen van Alfons en Alix aangezien zij de laatste generatie zijn die verhalen uit eerste hand kunnen vertellen over hun ouders en grootouders. De interviews werden afgenomen in een informele setting, meestal bij de respondenten thuis, om een zo open mogelijke gespreksomgeving te creëren. De interviews waren semigestructureerd opgebouwd rond de centrale thema's, maar lieten voldoende ruimte voor de geïnterviewden om eigen accenten te leggen en persoonlijke verhalen te ontwikkelen. Waar nodig werd doorgevraagd om bepaalde elementen te verduidelijken of te verdiepen.

Er wordt ook gebruik gemaakt van een familiearchief met brieven, foto's en administratieve documenten die een directe inkijk bieden in het dagelijkse leven en een waardevolle aanvulling vormen op de retrospectieve aard van de interviews. Ook hier is bronkritiek noodzakelijk: het archief is fragmentarisch bewaard en weerspiegelt wat als waardevol werd beschouwd om te bewaren, wat bepaalde perspectieven kan uitvergrooten terwijl andere verdwijnen.

Deze bronnen worden aangevuld met naturalisatiedossiers, geraadpleegd in de Franse nationale archieven. Hoewel niet alle naturalisatiedossiers bewaard zijn gebleven en niet alle kinderen zich lieten naturaliseren, vormen zij een waardevolle toegang tot het juridische aspect van *sense of belonging*.

Ik raadpleegde ook andere archiefinstellingen en documentatiecentra, zoals de archieven van de Belgische Boerenbond in het KADOC en het Werk der Vlamingen, aangezien verschillende familieleden hierbinnen actief waren. Ook scholen en voormalige werkgevers van verschillende gezinsleden werden gecontacteerd in de hoop bijkomende documentatie te vinden over hun opleiding en professionele trajecten. Deze archieven leverden echter geen rechtstreeks bruikbaar materiaal op voor dit onderzoek. Hoewel deze zoektochten geen direct empirisch materiaal opleverde, toont het wel dat bewust werd gezocht naar aanvullende (institutionele) bronnen om de familiale getuigenissen en persoonlijke archieven uit te diepen, te contextualiseren en te confronteren met externe documentatie.

2 Alfons Walraet en de keuze voor het buitenland

2.1 De Grote Oorlog en migratie naar Frankrijk

Na 1918 werd België geconfronteerd met omvangrijke materiële vernielingen en een diepe sociale crisis. Vooral de landbouwsector was zwaar getroffen: Miljoenen hectaren landbouwgrond in zowel België als Noord-Frankrijk moesten opnieuw ontgonnen worden, en duizenden boerderijen heropgebouwd. Plannen voor ruilverkaveling en een rationalisering van de versnipperde percelen botsten echter vaak op emotionele gehechtheid aan het land, wantrouwen tegenover overheidsinterventie en de nood aan een snelle heropstart van de productie.¹⁷

Ook Frankrijk kwam zwaar gehavend uit de oorlog. De natie was ongeveer 1,4 miljoen jonge mannen verloren en het geboortecijfer was met ongeveer vijftig procent gedaald.¹⁸ Dit leidde tot een drastisch tekort aan arbeidskrachten in zowel de industrie als de landbouw en maakte arbeidsmigratie een structurele noodzaak.¹⁹ De Franse landbouwsector, getroffen door fysieke verwoesting en gebrek aan werkkrachten, bevond zich in een precaire positie. De wederopbouw van de *régions dévastées* werd een nationale prioriteit.²⁰

Binnen deze context ontwikkelde Frankrijk een sterk gecentraliseerd en gereguleerd migratiebeleid. Via bilaterale verdragen werd de instroom van buitenlandse arbeidskrachten systematisch georganiseerd. Europese landbouwers werden

¹⁷ Peter MARTYN, "Comparable and divergent methods applied in the rebuilding and restoration of towns and cities in Belgium and Nord region of France after the first world war", 201; Dries CLAEYS, "World War I and the reconstruction of rural landscapes in Belgium and France: a historiographical essay", 2017.

¹⁸ Guillaume VANDENBROUCKE, "Fertility and wars: the case of World War I in France", 2014; Gary S. CROSS, "Organizing immigration after the First World War", 1983.

¹⁹ Gary S. CROSS, "Organizing immigration after the First World War".

²⁰ Dries CLAEYS, "the reconstruction of rural landscapes"; Peter MARTYN, "Comparable and divergent methods", 65.

beschouwd als cultureel assimileerbaar en aangemoedigd zich permanent te vestigen.²¹

De overheid gaf daarbij de voorkeur aan de rekrutering van volledige gezinnen boven individuele arbeiders om de stabiliteit van rurale gemeenschappen te verzekeren, de continuïteit van landbouwproductie te waarborgen en zowel mannelijke als vrouwelijke arbeid optimaal te benutten.²²

Aanvullend bij deze Franse naoorlogse context is de ideologische en culturele betekenis die het platteland en de landbouw er in het interbellum kregen. Edouard Lynch stelt dat Frankrijk in deze periode niet alleen met een materiële en demografische crisis, maar ook met een fundamentele identiteitscrisis werd geconfronteerd waarin het platteland een centrale symbolische rol speelde. De oorlog had het beeld van de ‘boer-soldaat’ verheven tot een nationaal icoon, waarbij de rurale bevolking werd voorgesteld als de drager van essentiële republikeinse en morele waarden zoals arbeidsethos, zuinigheid en verbondenheid met de grond. Paradoxaal genoeg voltrok zich in dezelfde periode een structurele verschuiving waarbij de stedelijke bevolking de rurale begon te overtreffen, wat leidde tot een intensivering van een debat rond de zogenaamde *exode rural*. Deze term kreeg een normatieve en zelfs alarmistische connotatie: het vertrek van plattelandsbewoners werd geïnterpreteerd als een bedreiging voor de nationale vitaliteit en continuïteit en werd in politieke en intellectuele kringen geproblematiseerd vanwege de vermeende morele en demografische implicaties. Steden werden gezien als plaatsen van degeneratie, terwijl het platteland gold als het laatste bastion van een ‘gezonde’

²¹ Gary S. CROSS, "Organizing immigration after the First World War"; Paul LAWRENCE, Timothy BAYCROFT en Carolyn GROHMANN, "'Degrees of foreignness' and the construction of identity in French border regions during the interwar period", 2001.

²² Elisa CAMISCIOLI, "Producing citizens, reproducing the 'French race': immigration, demography, and pronatalism in early twentieth-century France", 2001, 595-602; James F. HOLLIFIELD, "The emerging migration state", 2004.

Franse identiteit.²³ Voor migrerende landbouwersgezinnen betekende dit dat hun verhuizing naar Frankrijk zich niet enkel afspeelde binnen een economisch kader van arbeidstekorten, maar ook binnen een geladen ideologisch veld waarin hun aanwezigheid werd geïnterpreteerd in relatie tot diepgewortelde opvattingen over land, (nationale) identiteit en de toekomst van de natie.

Al voor de oorlog vormden Belgen een van de grootste buitenlandse gemeenschappen in Frankrijk. In 1911 telde Frankrijk meer dan 306.000 Belgische inwoners, vooral geconcentreerd in de noordelijke grensdepartementen.²⁴ Hoewel hun relatieve aandeel tijdens het interbellum afnam door de instroom van Italiaanse en Poolse arbeidsmigranten, bleven zij een van de belangrijkste migrantengroepen.²⁵ De Franse overheid en publieke opinie beoordeelden hen overwegend positief. Belgische boeren golden als hardwerkend en cultureel nauw verwant aan de Franse plattelandsbevolking. Ze waren ideale kandidaten voor assimilatie en een oplossing voor de ontvolking van het platteland.²⁶ De nationaliteitswet van 1927 versoepelde de voorwaarden voor naturalisatie aanzienlijk en kaderde binnen een bredere poging om “wenselijke” immigranten definitief aan Frankrijk te binden.²⁷

²³ Edouard LYNCH, "Interwar France and the rural exodus: the national myth in peril", 2010.

²⁴ Maurice ZIMMERMANN, "La population de la France en 1921", 1922.

²⁵ Ibidem; Paul LAWRENCE, Timothy BAYCROFT en Carolyn GROHMANN, "'Degrees of foreignness' and the construction of identity in French border regions during the interwar period".

²⁶ Paul LAWRENCE, Timothy BAYCROFT en Carolyn GROHMANN, "'Degrees of foreignness'".

²⁷ Patrick WEIL, *Qu'est-ce qu'un Français? Histoire de la nationalité française depuis la Révolution*, 2005.

2.2 Het gezin Walraet

De familiegeschiedenis van de familie Walraet sluit nauw aan bij deze migratiecontext. Alfons Walraet en Alix Ascoop besloten om kort na de Eerste Wereldoorlog België te verlaten en zich met hun gezin te vestigen in Vaires-sur-Marne, een gemeente ten oosten van Parijs, in het departement Seine-et-Marne. Hun migratie was geen loutere vlucht uit de naoorlogse onzekerheid, maar een bewuste economische en familiale strategie, ingegeven door nieuwe opportuniteiten in Frankrijk en gefaciliteerd door het migratiebeleid van de Franse Overheid.

De Eerste Wereldoorlog was een fundamenteel breukmoment geweest voor het gezin. Tijdens de oorlog werd Alfons krijgsgevangen genomen en gedeporteerd naar Duitsland, waar hij meerdere jaren verbleef in een krijgsgevangenenkamp.²⁸ Bij zijn terugkeer naar België in 1919 werkte hij eerst als verkoper van landbouw materiaal, samen met zijn schoonbroer Jozef Ascoop.²⁹ Frankrijk bood echter nieuwe kansen. Door het grote verlies aan mensenlevens tijdens de oorlog zochten eigenaars van Franse landbouwbedrijven nieuwe pachters en uitbaters.

In het najaar van 1920 vestigde het gezin zich in Vaires-sur-Marne. Hoe ze precies hier terechtkwamen is niet geweten, maar de nabijheid van de Hallen van Parijs bood belangrijke afzetmogelijkheden voor landbouwproducten zoals melk, boter, eieren en groenten. Familieleden omschreven Vaires later als “*une ferme au milieu de la ville*” waar

²⁸ Jean WALRAET, *Livret de famille à cause de la réunion du 16 mars 2003 à Vaires*, 2003.

²⁹ Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview door Kaat Vanderstukken op 15/01/2026*, 2026; Frans De WEER, *Interview door Kaat Vanderstukken op 21/12/2025*, 2025; Martine De WEER, *Interview door Kaat Vanderstukken op 08/03/2026*, 2026.

klanten en markten zich vlakbij bevonden.³⁰

De vestiging in Frankrijk moet daarom gezien worden als een pragmatische economische strategie eerder dan als een definitieve breuk met België. Die ook slechts gebeuren dankzij sterke familiale steunnetwerken waarin

Figuur 1: Ingang van de boerderij in Vaires-sur-Marne.

vooral de familie Ascoop een cruciale rol speelde. Alfons zou niet over voldoende middelen hebben beschikt om zelfstandig een boerderij te verwerven.³¹ Op 6 november 1920 werd daarom de pachtovereenkomst van de boerderij en 134 hectare landbouwgrond in Vaires-sur-Marne overgedragen aan Josef Ascoop en zijn echtgenote Odile Walraet (de broer van Alix en de zus van Alfons) en aan Alfons en Alix.³²

Ook na de verhuis bleven familiale banden belangrijk. Dochter Simonne bleef in België achter bij Alix' zuster "tante Zoë", die kinderloos was. Familie functioneerde niet enkel als financieel maar ook als sociaal opvangnet tijdens de eerste migratiejaren. Tegelijkertijd bouwde het gezin in Frankrijk nieuwe economische en lokale netwerken uit. De boerderij groeide uit tot een succesvolle commerciële onderneming waarin melkproductie, pluimvee en witloofteelt centraal stonden.

³⁰ Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*.

³¹ Ibidem.

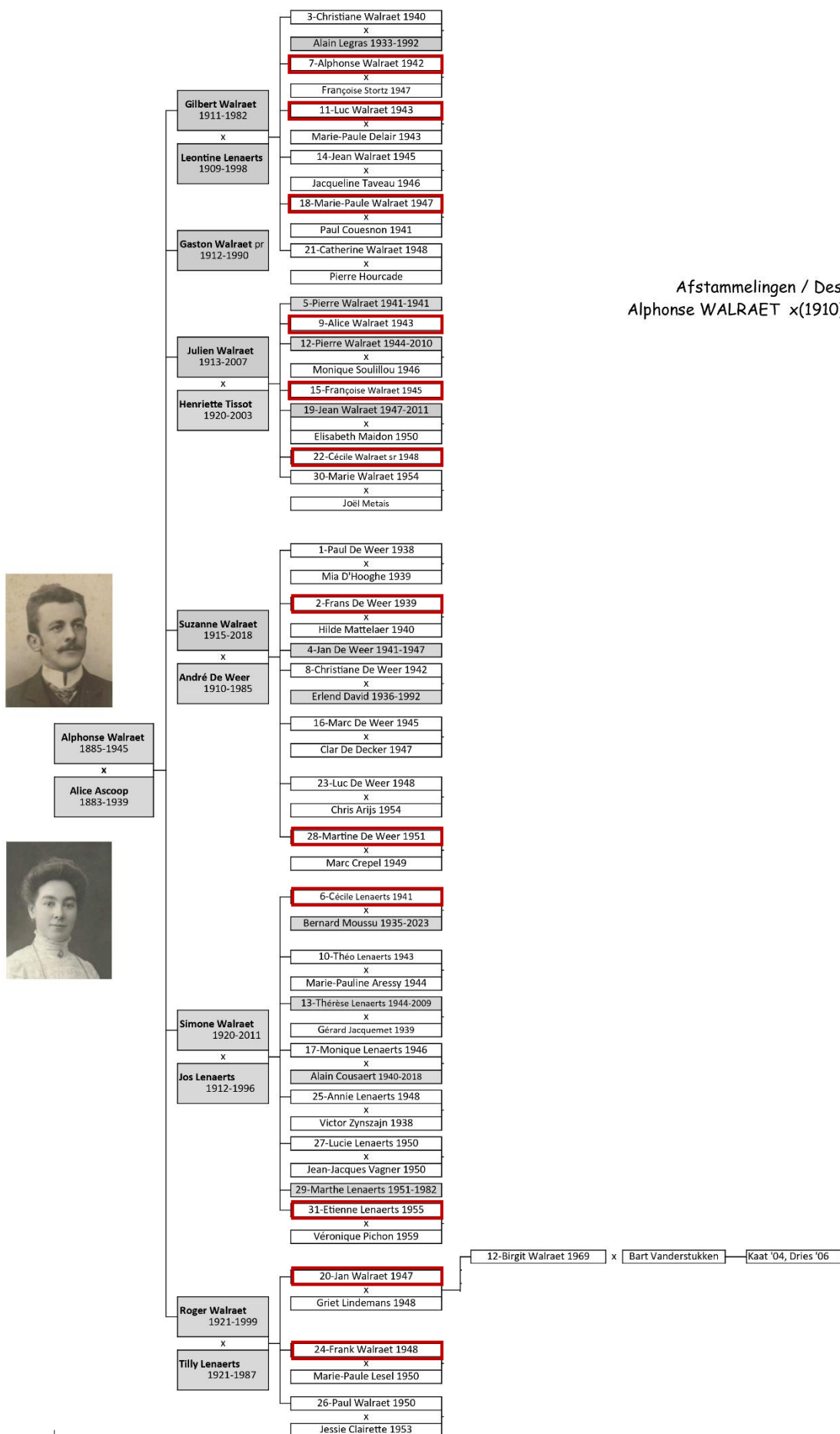
³² *Cession de Bail par monsieur Verdier à M. M. et madame Ascoop Walraet*, Familiearchief Luc Walraet, 6/11/1920.

Figuur 2: Het gezin Walraet.

Figuur 3: Boerderijen van de familie Walraet-Lenaerts, 1: Vaires-sur-Marne, 2: Égrenay, 3: Plaisance.

Figuur 4: Kleinkinderen van Alfons en Alix, geïnterviewden zijn rood omlijnd.

3 Sense of belonging: 6 kinderen, 6 trajecten

3.1 Opvoeding en onderwijs

De banden die Alfons en Alix na hun migratie naar Frankrijk behielden en ontwikkelden, blijken onder meer uit de onderwijstrajecten van hun kinderen. Gilbert, Gaston, Julien en Suzanne voltooiden er na de verhuis het lager onderwijs. Vanaf 1923 gingen de drie oudste jongens naar het middelbaar onderwijs aan het Saint-Laurentcollege in het nabijgelegen Lagny.³³ Hun eerste inbedding verliep zo grotendeels via school en het dagelijkse leven. School en arbeid waren voor de jongens nauw verbonden. Voor ze naar school vertrokken, werd verwacht dat ze meehielpen op de boerderij.³⁴

Toen Suzanne haar lagere school afrondde, was ze nog te jong om in Frankrijk het *certificat d'études primaires* te behalen. Daarom werd ze naar België gestuurd om er op pensionaat haar middelbare opleiding verder te zetten. Suzanne verzette zich sterk tegen die situatie waarin ze haar ouders slechts enkele keren per jaar zag. Uiteindelijk keerde ze in haar laatste schooljaar, tegen de wensen van haar ouders in, zonder diploma terug naar Frankrijk, waar ze administratieve taken kreeg op de boerderij.³⁵

³³ Jean WALRAET, *Livret de famille*.

³⁴ Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview door Kaat Vanderstukken op 13/12/2025*, 2025.

³⁵ Martine De WEER, *Interview 08/03/2026*.

Als baby van enkele maanden oud bleef Simonne achter bij haar tante Zoë Ascoop omdat de familie het praktischer vond haar voorlopig in België te laten. Ze bleef er tot haar vijftiende wonen.³⁶ Ook Roger, die aanvankelijk opgroeide in Vaires, werd naar Zoë gestuurd toen hij de lagere schoolleeftijd bereikte. Beide kinderen verbleven enige tijd op pensionaat in Brakel, waar hun tante Irma les gaf. In de herinneringen van de kinderen van Simonne wordt sterk benadrukt hoe moeilijk en emotioneel zwaar de pensionaatsjaren

Figuur 5: Simonne en Roger bij tante Zoë Ascoop.

voor haar waren.³⁷ Bezoek was enkel op zondagen toegestaan; uitstappen waren slechts eenmaal per trimester mogelijk. In deze periode zagen Simonne en Roger hun ouders bijgevolg slechts zelden.³⁸

Voor Alfons en Alix speelde onderwijs een cruciale rol in het bewaren van de Belgische verbondenheid. Hoewel het gezin zich permanent in Frankrijk vestigde en de oudste kinderen er probleemloos school liepen, werd België geassocieerd met degelijk katholiek onderwijs.³⁹ De keuzes van het koppel tonen ook dat familiebanden hecht bleven. Zoë en Irma, beiden zussen van Alix, fungeerden niet alleen als opvangfiguren, maar zorgden ook voor een rechtstreekse band met België. Terwijl het dagelijkse economische leven zich in Frankrijk afspeelde, bleven zorg, opvoeding en familiale

³⁶ Jean WALRAET, *Livret de famille*; Etienne LENAERTS, *Interview door Kaat Vanderstukken op 08/03/2026*, 2026.

³⁷ Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*.

³⁸ Jean WALRAET, *Livret de famille*; Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*.

³⁹ Frans De WEER, *Interview 21/12/2025*.

socialisatie grotendeels verbonden met het Belgische katholieke milieu en hun eigen familiale netwerk daarbinnen.

Tegelijk wijzen de ervaringen van de kinderen op uiteenlopende vormen van verbondenheid, die sterk samenhangen met leeftijd, plaats van opvoeding en schoolervaringen.⁴⁰ Voor de jongens lijkt de schooltijd in Frankrijk een vroege vorm van lokale assimilatie. Door hun permanent verblijf in Vaires-sur-Marne speelde hun jeugd zich veel sterker af binnen de lokale Franse gemeenschap.⁴¹

Bij Suzanne, Simonne en Roger lijken de gevoelens van verbondenheid complexer. Suzannes verzet tegen haar verblijf op pensionaat wijst op een spanning tussen de opvoedkundige keuzes van haar ouders en haar eigen emotionele noden. Haar keuze om terug te keren suggereert dat haar verbondenheid met het gezin en het dagelijkse leven in Frankrijk sterker woog dan het Belgische onderwijstraject dat haar ouders voor ogen hadden. Haar ervaring toont dat verbondenheid ook beïnvloed wordt door persoonlijke ervaringen van afstand, gemis en sociale isolatie.⁴²

Voor Roger en vooral Simonne lijkt die spanning nog sterker aanwezig. Hun opvoeding verliep grotendeels buiten het gezinsleven in Frankrijk. Dat leidde tot een blijvende verbondenheid met België, aangezien hun schooltijd en sociale

Figuur 6: Kinderen van het gezin Walraet (uitgezonderd Simonne).

⁴⁰ Adam KOMISAROF, "The exigent case for belonging: conceptualization, operationalization, and actualization", 2021, 4-8.

⁴¹ Ann-Dorte CHRISTENSEN, "Belonging and unbelonging from an intersectional perspective", 2017, 34-35.

⁴² Sewite Solomon KEBEDE, "The struggle for belonging: forming and reforming identities among 1.5 generation asylum seekers and refugees", 2010, 22-23.

omgeving zich daar afspeelden. De moeilijke omstandigheden op pensionaat voor Simonne leidden ook tot gevoelens van ontworteling of afstand. Door de geografische scheiding van haar familie, was haar opvoeding niet alleen een proces van socialisatie, maar ook een ervaring van afzondering.⁴³

Tijdens hun verblijf in België schreven de kinderen elkaar postkaarten.⁴⁴ In een context van lange scheiding van het ouderlijk huis, lijken deze briefjes een manier te zijn geweest om onderlinge familiale banden te onderhouden. Vaak gaat het om niet meer dan een kaartje van de school met daarbij “*un baiser*”⁴⁵ of “*un affectueux bonjour*”⁴⁶, maar het toont wel dat de jongste kinderen actief contact onderhielden met elkaar. De kinderen trachtten zelf de fysieke afstand te overbruggen en een gevoel van nabijheid te bewaren, ter compensatie van de mindere familiale verbondenheid door de fysieke scheiding.⁴⁷

Opvallend is dat de drie jongste kinderen enkel onderling leken te corresponderen. Door de afwezigheid van zulke correspondentie met hun broers in Frankrijk in het familiearchief van Roger, dat zowel deze als latere postkaarten naar Gaston bevatte, kan ik voorzichtig stellen dat er geen gelijkaardige briefwisseling bestond tussen de jongere en oudere kinderen. De gedeelde ervaring van afstand bij de jongste kinderen kan geleid hebben tot een sterkere onderlinge verbondenheid met elkaar. De oudere broers daarentegen maakten een ander socialisatieproces door, meer ingebed in het dagelijkse gezins- en arbeidsleven op de boerderij, waardoor zich binnen hetzelfde gezin al vroeg

⁴³ Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*, 25-27; Ann-Dorte CHRISTENSEN, "Belonging and unbelonging".

⁴⁴ Postkaarten uit het familiearchief van Roger Walraet, zie bibliografie.

⁴⁵ Simonne WALRAET, *Postkaart kerk binnenzicht*.

⁴⁶ Simonne WALRAET en Roger WALRAET, *Postkaart muziekplaats*.

⁴⁷ Eleonore KOFMAN, Franz BUHR en Maria Lucina FONSECA, "Family migration", 2022, 141-142.

verschillende vormen van verbondenheid lijken te hebben ontwikkeld, die weerspiegeld worden in de latere trajecten van de kinderen.⁴⁸

De onderwijstrajecten van de kinderen Walraet tonen hoe gevoelens van verbondenheid ontstonden vanuit de wisselwerking tussen verschillende factoren binnen het theoretisch kader van Antonsich. Relationele factoren speelden daarbij een centrale rol. Door kinderen onder te brengen bij familieleden in België bleven familiale netwerken belangrijk in opvoeding en socialisatie. Ook culturele factoren waren bepalend, aangezien katholiek onderwijs verbonden bleef met vertrouwde morele en religieuze waarden.⁴⁹

⁴⁸ Mark MOFFET, "Societies, identity, and belonging", 2020, 151-155.

⁴⁹ Marco ANTONSICH, "Searching for belonging".

3.2 Huwelijk en sociale relaties

De huwelijken van de kinderen van het gezin Walraet vormen een tweede belangrijke ingang om de vormen van verbondenheid binnen de familie te begrijpen. Ze functioneerden als een sociaal scharnierpunt. Via huwelijken werden bestaande netwerken bestendigd, uitgebreid of net doorbroken, waardoor ze een belangrijke rol speelden in de vorming en (her)onderhandeling van de *sense of belonging* van de gezinsleden.⁵⁰

Het huwelijk als een bevestiging van verbondenheden

Suzanne trad als eerste in het huwelijk. Ze huwde in 1937 met André De Weer, die tijdens zijn studies geneeskunde in Leuven een vriendschap had opgebouwd met Paul Ascoop, neef van Alix.⁵¹ André ontmoette Suzanne toen hij Paul vergezelde tijdens een verblijf in Vaires-sur-Marne. Die ontmoeting groeide al snel uit tot een verloving en kort daarop een huwelijk.⁵² Het huwelijk was een

Figuur 7: Huwelijksfoto Suzanne Walraet en André De Weer.

“typisch Vlaams huwelijk, [...] een boerenfeest zoals in de schilderijen van Bruegel.”⁵³ Een pastoor uit Vlaanderen kwam speciaal voor het huwelijk naar Vaires-sur-Marne, waar hij samen met een lokale priester de mis opdroeg.⁵⁴

⁵⁰ Ursula APITZSCH en Eran GÜNDÜZ, "Ethnicity and belonging as experienced dimensions in mixed marriages", 2012, 86-90; Lynn WARDLE, "The boundaries of belonging: allegiance, purpose and the definition of marriage", 2011, 287-291; Marco ANTONSICH, "Searching for belonging", 644-649.

⁵¹ Jean WALRAET, *Livret de famille*.

⁵² Martine De WEER, *Interview 08/03/2026*; Frans De WEER, *Interview 21/12/2025*.

⁵³ Frans De WEER, *Interview 21/12/2025*.

⁵⁴ Ibidem.

Voor het gezin wijst het huwelijk vooral op de blijvende centrale rol van Vlaamse familiale en katholieke netwerken in hun sociale leefwereld. Hoewel de familie al jarenlang in Frankrijk woonde, ontstond de relatie van Suzanne via contacten verbonden met Vlaanderen. Dit toont hoe familiale netwerken over de landsgrens heen actief bleven functioneren. Door een priester uit Vlaanderen naar Vaires-sur-Marne te laten komen, bevestigden Alfons en Alix ook het belang dat zij hechtten aan het behoud van hun Vlaamse katholieke geloof. De familieanekdote, waarin ook wordt verteld dat de stationschef van Vaires een trein liet stoppen om de Vlaamse pastoor door te laten, illustreert het belang van diens aanwezigheid.⁵⁵

Omdat André De Weer een huisartsenpraktijk had in Vlaanderen, verhuisde Suzanne naar België. Suzanne bleef echter sterke banden onderhouden met haar familie in Frankrijk. Volgens haar dochter Martine werd er “elke zomer Frans gesproken”, aangezien het gezin geregeld familie in Frankrijk bezocht of familieleden uit Frankrijk bij hen op bezoek kwamen.⁵⁶ Toch lijkt er weinig twijfel te bestaan dat Suzanne binnen het gezin Walraet degene is die het sterkst verbonden bleef met België. Zij bracht in totaal minder dan tien jaar van haar leven in Frankrijk door, en ook in latere familie verhalen komen nauwelijks uitgesproken gevoelens van verbondenheid met Frankrijk naar voren, behalve in relatie tot haar familie. Haar verbondenheid met Frankrijk was vooral familiaal van aard, terwijl haar sociale en culturele identificatie zich (opnieuw) in België situeerde.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Martine De WEER, *Interview 08/03/2026*.

Het huwelijk als marker van gemeenschapsgrenzen

Na het huwelijk van Suzanne in 1937 volgden in 1940 de huwelijken van Gilbert, Julien en Simonne. Julien ontmoette zijn latere echtgenote Henriette Tissot in Vaires-sur-Marne.⁵⁷ De relatie stuitte op sterk verzet van Alfons en de familie was afwezig op de huwelijksplechtigheid. Enkel Gilbert was als getuige aanwezig, al vertrok hij onmiddellijk na de ceremonie.⁵⁸

Alfons had uitgesproken vooroordelen tegenover Henriette en haar familie.⁵⁹ Franse vrouwen hadden

volgens hem een overmatige aandacht voor uiterlijk, een vermeende afkeer van moederschap en streefden het beeld van *la Parisienne* na. Daarnaast vond hij haar en haar familie onvoldoende katholiek. Deze beelden worden in de interviews expliciet benoemd als “*la réputation de l’époque*”. Alice en Françoise doorbreken deze stereotypen door erop te wijzen dat hun moeder geen make-up droeg, veel kinderen kreeg en trouw de mis bijwoonde.

De terughoudendheid van Alfons en Alix tegenover Henriette en haar familie, past binnen de beeldvorming van Frankrijk en in het bijzonder Parijs vanaf de 19de eeuw in Europa en België. Frankrijk werd in katholieke en conservatieve milieus gezien als een plaats van moreel verval, culturele losbandigheid en bedreigende moderniteit. Vooral Parijs stond symbool voor een samenleving die te liberaal, te seculier en te weinig

Figuur 8: Huwelijksfoto van Julien Walraet en Henriette Tissot.

⁵⁷ Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview 13/12/2025*.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem.; Frans De WEER, *Interview 21/12/2025*.

geworteld was in traditionele katholieke waarden. Dergelijke beeldvorming hing nauw samen met bredere discussies over nationaliteit en culturele identiteit, waarbij Franse invloed geregeld werd ervaren als een bedreiging voor eigen waarden en tradities.⁶⁰

Het huwelijk van Julien met Henriette vormt een bijzonder betekenisvol moment om spanningen rond verbondenheid en familiale verwachtingen binnen het gezin Walraet zichtbaar te maken. Juliens relatie doorbreekt de grenzen van de vertrouwde gemeenschap. De spanningen met de familie Tissot kan niet uitsluitend als een persoonlijk conflict worden gezien, maar ook als uitdrukking van een breder cultureel wantrouwen tegenover de Franse omgeving.⁶¹ “Frans-zijn” was in Alfons’ beleving verbonden met bepaalde negatieve stereotypen of levensstijlen die hij niet passend achtte binnen zijn gezin en hij wou dat zijn kinderen trouwden met Belgen.⁶² De aannames die Alfons koesterde tegenover de familie Tissot tonen aan dat hij, ondanks zijn langdurige verblijf in Frankrijk, grenzen bleef trekken tussen de Belgische katholieke gemeenschap waarmee hij zich identificeerde en bepaalde aspecten van de Franse samenleving. De vooroordelen waren minder gebaseerd op concrete praktijken dan een symbolische grens tussen een “wij” en een “zij”.⁶³ Het fragment maakt ook duidelijk dat het katholieke geloof een cruciale gemeenschap vormde waarmee het gezin zich sterk verbonden voelde. Het aanvankelijke verzet bleef echter niet langdurig bestaan en Alfons legde zich bij de situatie neer.⁶⁴ Dat wijst erop dat familiale verbondenheid sterker was dan de oorspronkelijke weerstand.

⁶⁰ Raf de BONT en Tom VERSCHAFFEL, "Het riool van Europa. Inleiding", 2004, 16-22.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Cécile WALRAET, Interview door Kaat Vanderstukken 24/05/2026, 2026.

⁶³ Raf de BONT en Tom VERSCHAFFEL, "Het riool van Europa", 16-22; Ann-Dorte CHRISTENSEN, "Belonging and unbelonging", 25-27.

⁶⁴ Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview* 13/12/2025.

Voor Julien lijkt het huwelijk juist te wijzen op een andere vorm van verbondenheid, die sterker geworteld was in zijn dagelijkse leven in Frankrijk. In tegenstelling tot Suzanne, wiens huwelijk voortkwam uit Vlaamse familiale netwerken, ontmoette Julien Henriette in Vaires-sur-Marne. Zijn sociale leefwereld was al sterker lokaal ingebed, en het huwelijk bezegelde zijn band met de Franse (lokale) gemeenschap.⁶⁵

Het huwelijk als toegang tot nieuwe netwerken

Simonne huwde in 1940 met Jos Lenaerts, die zij leerde kennen via de Mission Belge in Parijs.⁶⁶ Deze katholieke organisatie was een ontmoetingsplaats voor Belgische migranten in Parijs en de omliggende regio, waar religieuze, nationale en sociale connecties werden ontwikkeld en onderhouden.⁶⁷ Via haar huwelijk raakte Simonne sterker ingebed in de netwerken rond de familie Lenaerts, die actief participeerde in zowel de Mission Belge als de Union Agricole Belge en France

Figuur 9: Huwelijksfoto Simonne Walraet en Jos Lenaerts.

(UAB)⁶⁸, een Parijse tak van de Belgische Boerenbond die Belgische landbouwers in Frankrijk verenigde, hun belangen verdedigde en hen ondersteunde bij hun werking.⁶⁹

⁶⁵ Ann-Dorte CHRISTENSEN, "Belonging and unbelonging", 34-35.

⁶⁶ Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*.

⁶⁷ Ibidem; Frits PITTEY, Nico WOUTERS en Koenraad HUYSEGEMS, "Werk der Vlamingen", 2023.

⁶⁸ Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*. Yvonne de WAAL, *Emigration des Lenaerts vers la France - deel 1*, 2001; Yvonne de WAAL, *Emigration des lenaerts vers la France - deel 2: integration dans la société française*, 2002.

⁶⁹ Henk BYLS, *Rester catholique en France*, 318-322.

Beide organisaties ontstonden vanuit de bezorgdheid dat Belgische migranten in Frankrijk hun taal, katholieke geloof en verbondenheid met België zouden verliezen. De Mission Belge en de UAB boden daarom niet alleen praktische ondersteuning, maar ook een sociaal en cultureel kader voor een gemeenschap van Belgische migranten.⁷⁰ Dat deze banden voor Simonne en Jos belangrijk waren, blijkt uit Etienne Lenaerts' herinnering dat de laatste priester van de Mission Belge geregeld bij het gezin kwam dineren.⁷¹ Hun band met deze instelling maakte zo actief deel uit van het dagelijkse familiale sociale leven. De betrokkenheid bij de UAB wijst ook op dat een verbondenheid niet uitsluitend nationaal of religieus was, maar ook beroepsmatig door gedeelde ervaringen als Belgische boerenfamilies in Frankrijk.

Binnen de familie leeft de overtuiging dat de familie Lenaerts sterker "Vlaams" bleef dan de familie Walraet.⁷² Haar huwelijk bracht Simonne op het kruispunt van twee verschillende milieus: de familie Walraet die economisch sterk in de Franse samenleving geïntegreerd raakte, en een Vlaams katholiek netwerk rond de familie Lenaerts dat bewust vasthield aan Belgische organisaties en contacten.⁷³ Via dit huwelijk kwam de familie Walraet ook in contact met andere Belgische migrantengezinnen in Frankrijk. Dat Simonne en Jos elkaar precies binnen de context van de Mission Belge leerden kennen, suggereert nochtans dat de familie Walraet toch ook in die kringen circuleerde.

⁷⁰ Ibidem; Frits PITTEY, Nico WOUTERS en Koenraad HUYSEGEMS, "Werk der Vlamingen".

⁷¹ Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*.

⁷² Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview 13/12/2025*. Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*.

⁷³ Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*; Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview 13/12/2025*; Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*.

De huwelijken tonen hoe gevoelens van verbondenheid ontstonden vanuit de wisselwerking tussen relationele, culturele, economische en biografische factoren. Relationele factoren speelden een centrale rol en verbonden de gezinsleden met bredere sociale en religieuze netwerken. Zo versterkten de huwelijken van Suzanne en Simonne de banden met Belgische (migranten)netwerken. Tegelijk tonen de spanningen rond Juliens huwelijk hoe culturele factoren de grenzen van belonging mee bepaalden, waarbij “Frans-zijn” door Alfons werd gekoppeld aan culturele en religieuze stereotypen. Daarnaast bleven biografische factoren belangrijk: eerdere opvoedingsservaringen bepaalden mee in welke milieus de kinderen zich bevonden.⁷⁴

⁷⁴ Marco ANTONSICH, "Searching for belonging".

3.3 Vestiging en nationaliteit

De keuzes rond vestiging en nationaliteit van de kinderen Walraet tonen dat verbondenheid met Frankrijk zich niet op één uniforme manier ontwikkelde. Zij gaven elk op een andere manier vorm aan hun relatie met Frankrijk en België.

Economische en principiële verbondenheid: Gilbert

In 1940 huwde Gilbert met Léontine Lenaerts, de zus van zijn schoonbroer Jos. Als oudste zoon nam Gilbert het familiebedrijf van zijn vader over.⁷⁵ Uit de interviews komt Gilbert naar voren als het gezinslid dat zich het sterkst oriënteerde op integratie in de Franse samenleving.

Figuur 10: Gilbert, Léontine en hun kinderen.

Familieleden beschrijven hem als bijzonder hardwerkend en volledig gericht op de economische uitbouw van de boerderij.⁷⁶

Via zijn dagelijkse contacten met Franse klanten, handelaars en lokale netwerken raakte hij sterk ingebed in de Franse samenleving. Volgens zijn zoon Alphonse stelde Gilbert's gezin zich in de praktijk nauwelijks nog de vraag of zij Vlaams waren: "*ils étaient français, ils faisaient du commerce.*"⁷⁷ Nadat de oorspronkelijke boerderij in Vaires-sur-Marne rond 1948 moest wijken voor de bouw van een elektriciteitscentrale, verhuisde Gilbert naar Égrenay, waar hij een omvangrijk en succesvol landbouwbedrijf uitbouwde.⁷⁸

⁷⁵ Jean WALRAET, *Livret de famille*; Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*; Alphonse WALRAET, Cécile WALRAET en Marc CREPEL, *Interview door Kaat Vanderstukken op 08/03/2026*, 2026.

⁷⁶ Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*.

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ Jean WALRAET, *Livret de famille*; Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview 13/12/2025*.

Zijn succes werd binnen de familie sterk verbonden met zijn arbeidsethos en zijn integratie in de Franse economische omgeving.⁷⁹ Gilbert was volgens familieleden ook niet aangesloten bij Vlaamse migrantennetwerken of landbouworganisaties, maar bij een Frans syndicaat.⁸⁰

Hoewel zijn naturalisatiedossier verloren is gegaan, verwierf Gilbert in 1947 de Franse nationaliteit.⁸¹ Familieleden verwezen als motief zowel naar betere kansen “*pour les emplois, pour intégrer,*” als naar een bewuste keuze om deel uit te maken van de Franse samenleving.⁸² Opvallend is echter dat hij zich pas relatief laat liet naturaliseren. Hij kwam reeds vanaf 1932, het jaar waarin hij meerderjarig werd, in aanmerking voor naturalisatie. De Franse naturalisatiewet van 1927 had de voorwaarden voor naturalisatie aanzienlijk versoepeld. Voortaan kon men het Franse staatsburgerschap aanvragen zodra men kon aantonen drie jaar onafgebroken in Frankrijk te hebben verbleven.⁸³ Dat hij wachtte tot 1947 is daarom relatief laat te noemen. Het overlijden in 1946 van Alfons speelde hierin mogelijk een rol.

De interviews suggereren dat Alfons binnen het gezin een sterke invloed uitoefende op belangrijke keuzes en familiale verhoudingen.⁸⁴ Hoewel hij economisch sterk in Frankrijk ingebed was via de boerderij, bleef hij uitgesproken Belgisch georiënteerd. Het huwelijk van Julien was hier al een voorbeeld van. Hierdoor is het niet ondenkbaar dat het overlijden van Alfons voor een verschuiving zorgde binnen het gezin. Het wegvallen van

⁷⁹ Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview 13/12/2025*; Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*.

⁸⁰ Alphonse WALRAET, Cécile WALRAET en Marc CREPEL, *Interview 08/03/2026*.

⁸¹ Sous-direction des naturalisations (1976-1980), dossier 3111 X 63, Gaston Walraet.

⁸² Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*.

⁸³ Patrick WEIL, *Qu'est-ce qu'un Français?*.

⁸⁴ Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*; Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview 13/12/2025*.

zijn gezag, mening en mogelijk (impliciet) veto kan Gilbert meer ruimte hebben gegeven om zich expliciet als lid van de Franse nationale gemeenschap te positioneren. Zijn naturalisatie kan daardoor niet enkel gelezen worden als een administratieve stap, maar ook als een symbolische bevestiging van een verbondenheid met Frankrijk die reeds langer aanwezig was, maar pas na het overlijden van zijn vader formeel kon bekrachtigd worden.

Hoewel Gilbert binnen de familie wordt beschouwd als degene die zich het sterkst met Frankrijk identificeerde, stuurde ook hij een aantal van zijn kinderen naar pensionaten in Vlaanderen omdat daar volgens hem beter onderwijs was. Bij hun terugkeer ontmoedigde hij zijn kinderen wel om Nederlands te spreken zodat zij de taal relatief snel verloren.⁸⁵ Toch toont dit dat Vlaanderen, ondanks die gerichtheid op assimilatie, een plaats bleef innemen binnen zijn (opvoedkundige) referentiekader.

Pragmatische en lokale verbondenheid: Julien

Volgens Alice en Françoise Walraet hing de naturalisatie van Julien nauw samen met economische en praktische overwegingen. Na zijn huwelijk met Henriette had Julien in Vaires-sur-Marne een winkel uitgebouwd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gebouw echter getroffen

Figuur 11: Julien, Henriette en hun kinderen.

door een bom. Bij de heropbouw bleek het gezin slechts recht te hebben op gedeeltelijke herstelbetalingen, aangezien enkel Henriette de Franse nationaliteit bezat. Daarom besloot Julien zich toch te laten naturaliseren om economische zekerheid en

⁸⁵ Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*.

administratieve rechten binnen de Franse staat te garanderen.⁸⁶ Zijn naturalisatie toont hoe *belonging* in migratiecontexten vaak verweven was met juridische realiteiten.⁸⁷

De keuze voor naturalisatie toont echter ook andere vormen van *belonging*. Het betekende immers meer dan een administratieve handeling: het bevestigt dat Julien zichzelf in de praktijk als blijvend deel van de Franse samenleving beschouwde. Zijn keuze om zich te laten naturaliseren wijst erop dat hij zijn toekomst niet langer elders situeerde, maar in Frankrijk, waar hij een gezin had gesticht, een zaak had opgebouwd en een sociaal netwerk had ontwikkeld.

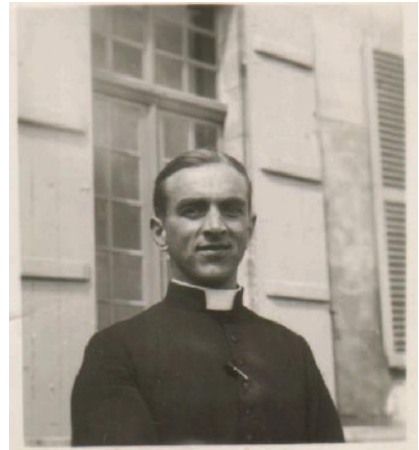
De context waarin Gilbert en Julien deze beslissing namen, lijkt ook belangrijk. Volgens Etienne Lenaerts veranderde tijdens de Tweede Wereldoorlog de houding van delen van de Franse samenleving tegenover Belgische migranten. Binnen de familie wordt verteld dat er meer rancune ontstond tegenover Belgen, die ervan beschuldigd werden werk en kansen van de Franse bevolking te hebben “afgenomen. De groeiende vijandigheid tegenover Belgische migranten kan naturalisatie aantrekkelijker of noodzakelijker gemaakt hebben, omdat het Franse staatsburgerschap meer sociale aanvaarding, juridische zekerheid en bescherming bood.

⁸⁶ Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview 13/12/2025*.

⁸⁷ Marco ANTONSICH, "Searching for belonging".

Affectieve verbondenheid: Gaston

Gaston kwam tot dusver slechts beperkt aan bod in de analyse. Dat hangt in belangrijke mate samen met zijn levensloop. Op vlak van onderwijs liep zijn ervaring gelijk met die van Gilbert en Julien. Nadat hij na het middelbaar onderwijs enkele jaren op de boerderij van zijn vader had gewerkt, besloot hij in te treden in het seminarie. In 1944 werd hij ingewijd als priester.⁸⁸ In tegenstelling tot zijn

Figuur 12: Gaston Walraet, 1944.

broers en zussen stichtte hij daardoor geen eigen gezin en heeft hij geen rechtstreekse familieleden die veel konden vertellen over zijn persoonlijke ervaringen.

Na zijn studies vestigde Gaston zich permanent in Frankrijk, waar hij eerst in Lagny en vervolgens in Guérard (30km verwijderd van Vaires) als pastoor actief was.⁸⁹ De manier waarop zijn traject binnen de familie herinnerd wordt is opvallend. Verschillende familieleden omschrijven Gaston als iemand die, ondanks zijn langdurige verblijf in Frankrijk, zichzelf nadrukkelijk Belg bleef noemen en waarvan sommigen zelfs niet wisten dat hij genaturaliseerd was.⁹⁰ Dit suggereert dat Gaston zelf belang bleef hechten aan zijn Belgische afkomst en dat dit ook zichtbaar aanwezig was in zijn zelfpresentatie tegenover familieleden. Dat beeld van een blijvende Belgische identificatie wordt echter genuanceerd door het feit dat Gaston zich in 1967 alsnog liet naturaliseren tot Frans staatsburger.

⁸⁸ Jean WALRAET, *Livret de famille* ; Sous-direction des naturalisations (1976-1980), dossier 3111 X 63, Gaston Walraet.

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Birgit WALRAET, *Interview door Kaat Vanderstukken 11/11/2025*, 2025.

In zijn motivatiebrief aan de Franse overheid benadrukte Gaston zijn langdurige verbondenheid met Frankrijk en onderstreepte hij zijn maatschappelijke en religieuze engagement binnen de Franse samenleving:

« Prêtre depuis 1944, après mes études de théologie, je dispose des ressources qui sont celles que vous connaissez du clergé de France actuellement. Malgré cela, j'aime à me dévouer pour ce pays qui m'a formé et marqué. »⁹¹

Door te schrijven dat Frankrijk hem “gevormd en getekend” had, erkende hij expliciet de diepe invloed die het land op hem had gehad. In tegenstelling tot Julien benadrukte Gaston zijn affectieve band met Frankrijk. Hij presenteerde Frankrijk niet enkel als de plaats waar hij woonde, maar als de samenleving die hem had gevormd tot wie hij was, als persoon en als priester.

Toch blijft het opvallend dat Gaston zich pas in 1967 liet naturaliseren. Dat hij langer wachtte dan zijn broers kan erop wijzen dat hij minder nood voelde aan een formele juridische bevestiging van zijn plaats binnen de Franse samenleving. Volgens Cécile Walraet keek Gaston sterk op naar zijn vader Alfons, die binnen het gezin een groot moreel en intellectueel gezag genoot.⁹² Mogelijk speelden ook pragmatische motieven en zijn positie als priester daarbij een rol. Zijn sociale status en maatschappelijke functie waren al sterk ingebed in de Franse katholieke gemeenschap en structuur, waardoor naturalisatie minder dringend was. Dat hij zichzelf Belg bleef noemen suggereert dat Gaston zijn Belgische afkomst bleef beschouwen als een wezenlijk onderdeel van zijn identiteit, ook al leefde hij al decennialang in Frankrijk. Zijn naturalisatie betekende daarom waarschijnlijk geen breuk met België, maar eerder een erkenning van een dubbele

⁹¹ Sous-direction des naturalisations (1976-1980), dossier 3111 X 63, Gaston Walraet.

⁹² Cécile WALRAET, Interview 24/05/2026.

verbondenheid die al langere tijd bestond. De argumentatie in zijn dossier dat hij niet van plan was terug te keren naar België en al zijn studies in Frankrijk had gevolgd toont dat zijn toekomst en dagelijkse leven volledig in Frankrijk lagen.

Culturele verbondenheden: Simonne

Na hun huwelijk vestigden Simonne en Jos zich permanent op de familieboerderij van de familie Lenaerts in Plaisance.⁹³ Ondanks hun duurzame vestiging in Frankrijk kozen zij er bewust voor zich nooit te laten naturaliseren tot Frans staatsburger. Volgens hun zoon Etienne

Figuur 13: Simonne, Jos en hun kinderen.

beschouwden zij naturalisatie overbodig. Omdat zij al jarenlang in Frankrijk woonden en volledig deelnamen aan de samenleving, zagen zij weinig meerwaarde in een betalende administratieve procedure.:

« Et mes parents ont toujours dit, nous on a fait 8 enfants, on payé des impôts en France, donc il n'y a pas de raison. Donc ils sont restés comme ça jusqu'à la fin de leur vie, comme ça. »⁹⁴

Hun verbondenheid met Frankrijk manifesteerde zich dus vooral in het dagelijkse leven, eerder dan in een expliciete juridische identificatie.

Dat Simonne zich nooit liet naturaliseren, kan ook geïnterpreteerd worden als een vorm van blijvende verbondenheid met haar Belgische afkomst. De keuze kan weerspiegelen dat de Belgische nationaliteit voor haar een zekere betekenis bleef behouden. Dat zij en Jos nooit stemrecht hadden in Frankrijk, toont dat zij bereid waren

⁹³ Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*; Jean WALRAET, *Livret de famille*. Yvonne de WAAL, *Emigration des lenaerts deel 2*.

⁹⁴ Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*.

bepaalde beperkingen te aanvaarden of niet belangrijk genoeg vonden om af te zien van hun oorspronkelijke nationaliteit.⁹⁵ Ook de taalpraktijken binnen het gezin maken die gelaagdheid zichtbaar. Hoewel Simonne en Jos thuis voornamelijk Frans spraken met hun kinderen, bleef het Nederlands aanwezig in specifieke familiale contexten. Binnen de takken van de familie in Frankrijk spraken Simonne en Jos volgens de interviews zo nog het meest Nederlands.⁹⁶

De actieve betrokkenheid van Simonne en Jos bij de UAB en de Mission Belge speelde hierin vermoedelijk eveneens een belangrijke rol. Zowel Cécile als Etienne Lenaerts herinneren zich dat hun moeder geregeld het tijdschrift *De Stem uit het Vaderland* las.⁹⁷ Dit tweetalige blad van de UAB functioneerde als informatie- en communicatiekanaal voor Belgische landbouwers in Frankrijk.⁹⁸ Dat dit krantje werd gelezen binnen het gezin Walraet-Lenaerts toont heel concreet dat het gezin zich blijvend bleef verbinden met de Vlaamse gemeenschap (in Frankrijk). België bleef voor Simonne niet noodzakelijk een plaats waarnaar zij wilde terugkeren, maar wel een culturele en sociale referentie die blijvend deel uitmaakte van haar identiteit.

⁹⁵ Ibidem.

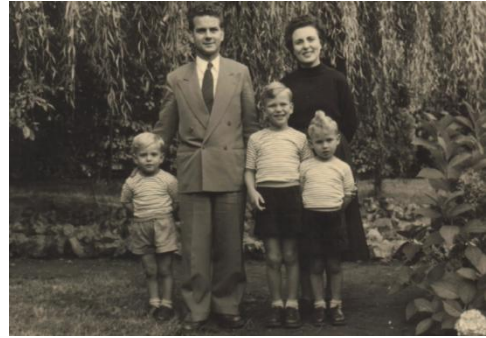
⁹⁶ Ibidem.; Alice WALRAET en Françoise WALRAET, *Interview 13/12/2025*; Alphonse WALRAET, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview 15/01/2026*.

⁹⁷ Etienne LENAERTS, *Interview 08/03/2026*.

⁹⁸ Nico WOUTERS, "De stem uit het vaderland", 1998.

Een omgekeerd traject: Roger

Roger vormt binnen de familie Walraet in zekere zin een omgekeerd migratietraject. In tegenstelling tot zijn ouders en broers en zussen, was Vaires-sur-Marne voor Roger van bij zijn geboorte de vanzelfsprekende thuisomgeving. Hoewel hij een

Figuur 14: Roger, Mathilde en hun kinderen.

deel van zijn jeugd in Vlaanderen doorbracht, speelde zijn sociale en educatieve vorming zich toch grotendeels in Frankrijk af.⁹⁹ Voor Roger betekende een verhuis naar België niet zozeer een terugkeer naar een oorspronkelijk vaderland, maar een migratie weg uit de omgeving die hij als thuis kende.

Dat maakt ook zijn nationaliteitskeuze bijzonder interessant. Omdat Roger in Frankrijk geboren was, kon hij op eenentwintigjarige leeftijd kiezen voor de Franse nationaliteit. In 1941 besloot hij daar echter afstand van te doen en Belg te blijven.¹⁰⁰ Waarom hij precies deze keuze maakte, blijft onduidelijk uit zijn naturalisatiedossier, maar mogelijk speelde de houding van zijn vader net zoals bij Gilbert ook een rol. Binnen het gezin bleef een sterke familiale en culturele band met Vlaanderen aanwezig. Roger groeide op in een context waarin Frankrijk wel zijn thuisomgeving vormde, maar waarin Belgische en Vlaamse identificaties bleven doorwerken. Rogers keuze om Belg te blijven kan geïnterpreteerd worden als een bevestiging van een verbondenheid die sterker bleef aansluiten bij zijn familiale en culturele achtergrond dan bij de Franse nationale

⁹⁹ Jean WALRAET, *Livret de famille*.

¹⁰⁰ Sous-direction des naturalisations (1976-1980), dossier 148890 DX 45, Roger Walraet.

gemeenschap. Dit wijst erop dat nationale verbondenheid niet noodzakelijk samenviel met plaats van geboorte of sociale omgeving.

In 1945 huwde Roger met Mathilde “Tilly” Lenaerts. De ontmoeting tussen beiden vond plaats binnen de Belgische familiale netwerken in Frankrijk. Ze leerden elkaar kennen tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen Tilly, die als verpleegster in het leger werkte, op bezoek kwam bij haar nicht Léontine in Égrenay. Kort na hun huwelijk vertrok het echtpaar naar Saigon, waar Roger werkte voor de Franse firma Optorg. Tijdens hun verblijf in Saigon functioneerde Frans als dominante gezinstaal, mede omdat de kinderen in Vietnam naar Franstalige scholen gingen. Na de terugkeer naar Europa als gevolg van de politieke crisis in Vietnam, waar het gezin zich aanvankelijk in Kallo, maar later in Brussel en vervolgens Waterloo vestigde, verschoof de voertaal binnen het gezin snel naar het Nederlands.¹⁰¹

Vooraf onder invloed van Tilly ontwikkelde Roger een sterke Vlaamse oriëntatie. Volgens familie verhalen kleeft Tilly hun zoon Jan bijvoorbeeld voor een kerstfeest in Saigon als ridder met de Vlaamse Leeuw prominent op zijn borst genaaid.¹⁰² Ook Roger zelf bleef gevoelig voor

Figuur 15: Jan Walraet in Saigon.

Vlaamse taal- en gemeenschapskwesties. Zo stond hij erop een tweetalige secretaresse te hebben terwijl het Frans nog sterk dominant was in hogere administratieve milieus. Daarnaast reageerden ze beiden verontwaardigd toen

¹⁰¹ Frank WALRAET, *Geschreven getuigenis*, 2025.

¹⁰² Jan WALRAET en Birgit WALRAET, *Interview 11/11/2025*.

een Vlaamse verkozene in Waterloo, ondanks een geldige verkiezingsoverwinning, geweigerd werd omwille van zijn Vlaamse achtergrond.¹⁰³

Tegelijk betekende deze sterke Belgische en Vlaamse identificatie geen breuk met Frankrijk. Roger bleef via zijn familie verbonden met Vaires-sur-Marne en bezat er een appartementsgebouw. Jaarlijks maakte hij een reis naar Vaires, om er zijn zaken rond het vastgoed te regelen, en maakte hij van de gelegenheid gebruik om bij verschillende familieleden op bezoek te gaan.¹⁰⁴ Bovendien bleef de plaats een belangrijke emotionele referentie. Dat blijkt onder meer uit zijn reactie op de afbraak van de boerderij en de kerk in Vaires. Toen deze moesten verdwijnen voor de bouw van een elektriciteitscentrale, redde Roger het doopvont waarin hij zelf gedoopt was. Hij bracht het over naar Waterloo, waar het in de voortuin een nieuwe functie kreeg als bloembak.¹⁰⁵ Het bleef zo een tastbare herinnering aan zijn familiale oorsprong en aan zijn blijvende verbondenheid met Frankrijk.

Rogers traject maakt daarmee opnieuw duidelijk dat *sense of belonging* binnen migratiegeschiedenis niet exclusief begrepen moet worden. Hoewel hij juridisch en cultureel sterk met België en Vlaanderen verbonden was, betekende dit geen breuk met Frankrijk. Het bleef voor Roger tegelijk plaats van oorsprong, jeugdherinnering en familiale banden, ook nadat hij zich duurzaam in België had gevestigd.

¹⁰³ Birgit WALRAET, *Interview 11/11/2025*; Jan WALRAET en Birgit WALRAET, *Interview 11/11/2025*.

¹⁰⁴ Birgit WALRAET, *Interview 11/11/2025*.

¹⁰⁵ Frank WALRAET, *Geschreven getuigenis*; Jan WALRAET en Birgit WALRAET, *Interview 11/11/2025*.

4 Conclusie

Deze masterproef onderzocht hoe binnen het gezin Walraet, na de migratie van Alfons Walraet en Alix Ascoop naar Vaires-sur-Marne in 1920, gevoelens van verbondenheid werden gevormd en door welke factoren deze werden beïnvloed. Door de trajecten van hun zes kinderen te analyseren via onderwijs, huwelijk, sociale netwerken, vestiging en nationaliteit, werd duidelijk dat belonging binnen deze familie niet kan worden begrepen als een eenvoudige keuze tussen België en Frankrijk. De casus Walraet toont vooral hoe migranten in het interbellum meervoudige en verschuivende vormen van verbondenheid ontwikkelden.

Een eerste belangrijke vaststelling is dat de migratie van het gezin niet leidde tot een breuk met België. Hoewel Alfons en Alix hun economische toekomst in Frankrijk situeerden, bleven zij opvoeding en morele vorming sterk verbinden met het Belgische katholieke milieu. Ze stuurden verschillende van hun kinderen voor kortere of langere tijd naar België, naar familieleden en katholieke internaten. België bleef voor de ouders een plaats van goede opvoeding. Voor Suzanne, Simonne en Roger betekende onderwijs in België ook fysieke afstand tot de rest van het gezin in Frankrijk. Verbondenheid werd niet enkel door intenties van ouders bepaald, maar ook door gevoelens van gemis, afzondering en onderlinge solidariteit. De bewaarde postkaarten tussen de jongste kinderen tonen hoe zij familiale verbondenheid actief onderhielden.

Een tweede centrale bevinding betreft de rol van huwelijk en sociale relaties. De huwelijken van de kinderen vormden cruciale momenten waarop bestaande verbondenheden bevestigd of juist uitgedaagd werden. Suzannes huwelijk bleef sterk ingebed in Vlaamse familiale netwerken. Haar latere vestiging in België bevestigde haar

oriëntatie op de Vlaamse gemeenschap, al bleef de band met Frankrijk bestaan. Het huwelijk van Julien bracht daarentegen spanningen aan het licht rond vooroordelen tegenover Frankrijk en religieuze ingesteldheid. De weerstand van Alfons tegenover dit huwelijk toont hoe sterk hij bepaalde culturele en religieuze normen met de eigen Vlaamse gemeenschap bleef verbinden. Tegelijk bewijst de latere aanvaarding van Henriette dat familiale verbondenheid uiteindelijk sterker kon zijn dan aanvankelijke culturele weerstand. Simonne werd door haar huwelijk ingebed in een Belgisch-katholiek migrantennetwerk in Frankrijk en versterkte daarmee een verbondenheid met België.

De analyse van vestiging en nationaliteit bevestigt ten slotte dat juridische nationaliteit slechts één, en zeker niet altijd de belangrijkste, marker van verbondenheid was. Gilbert wordt binnen de familie herinnerd als degene die het sterkst Frans werd. Zijn economische activiteiten, taalgebruik en naturalisatie wijzen op een verregaande assimilatie, al bleef België aanwezig via de schoolkeuzes voor zijn dochters. Julien liet zich dan weer vooral om praktische redenen naturaliseren. Zijn Franse staatsburgerschap diende als instrument voor juridische stabiliteit en als erkenning dat zijn leven duurzaam in Frankrijk verankerd was. Hoewel Gaston zich pas laat liet naturaliseren, presenteerde hij Frankrijk in zijn dossier als het land dat hem gevormd had. Tegelijk bleef hij in de familieherinnering bekend als iemand die zichzelf Belg bleef noemen. Simonne koos bewust niet voor naturalisatie. Voor haar was Franse nationaliteit administratief overbodig. En Roger koos ten slotte op jonge leeftijd expliciet voor de Belgische nationaliteit, ondanks zijn Franse geboorte en opleiding. Later heeft hij sterke Vlaamse taal- en gemeenschapsgevoeligheden, mede onder invloed van zijn echtgenote, maar ook blijvende banden met Vaires-sur-Marne.

Het onderzoek toont dat migratie en belonging niet uitsluitend op nationaal niveau functioneerden. De familie Walraet voelde zich niet simpelweg Belgisch óf Frans, maar zij werd Belgisch, Vlaams, Frans, katholiek, familiaal of lokaal verbonden in concrete situaties: op school, in de kerk, op de markt, bij huwelijken, in brieven en in administratieve beslissingen. Vooral Vaires-sur-Marne blijft een emotioneel betekenisvolle plaats binnen de familie. Tot op vandaag komen de kleinkinderen van Alphonse er jaarlijks samen, wat toont hoe familiale verbondenheid over landsgrenzen en generaties heen behouden bleef en uiteindelijk een van de meest duurzame vormen van belonging vormde.

Over de hele casus heen wordt zichtbaar dat belonging binnen het gezin Walraet niet lineair evolueerde van Belgisch naar Frans en ook zeker niet enkel geënt was op nationaliteit. Binnen één gezin ontstonden verschillende vormen van belonging, afhankelijk van leeftijd, schoolervaringen, huwelijkspartner, werk, taalpraktijken en juridische keuzes. De zes uiteenlopende levensverhalen maken duidelijk hoe moeilijk het is om eenduidige determinanten van sense of belonging vast te leggen of lineaire wetmatigheden te formuleren. Factoren die intuïtief een sterke Franse of Belgische identificatie zouden doen vermoeden, zoals geboorteplaats, nationaliteit, taalgebruik of schoolloopbaan, leidden niet noodzakelijk tot voorspelbare vormen van verbondenheid. Juist die vaak contra-intuïtieve trajecten tonen de complexiteit, gelaagdheid en veranderlijkheid van belonging binnen migratiecontexten. Daarmee bevestigt deze casus ook het belang van Marco Antonsichs concept van place-belongingness, waarbij sense of belonging niet vanuit één bepalende factor ontstaat, maar voortdurend wordt gevormd door een samenspel van biografische, relationele, culturele, economische en juridische factoren.

Dit onderzoek toont daarmee het belang van een microhistorische benadering. Door één familie centraal te stellen, worden nuances zichtbaar die in bredere migratiegeschiedenissen gemakkelijk verdwijnen. De invloed van het gezin als eenheid valt hierin niet te onderschatten. Het gezin functioneerde als een knooppunt waar keuzes gemaakt worden die de gevoelens van verbondenheid van de individuele gezinsleden beïnvloeden.

Tot slot opent dit onderzoek verschillende pistes voor verder onderzoek. In de eerste plaats zou een vergelijkende studie met andere Vlaamse landbouwfamilies in Frankrijk kunnen uitwijzen in welke mate het traject van de familie Walraet een voorbeeld dan wel een uitzondering was voor bredere migratiepatronen binnen de Belgische rurale migratie naar Frankrijk in het interbellum. Verder zou ook een diepgaander onderzoek naar gender waardevol zijn. Binnen deze studie kwamen verschillen tussen de trajecten van zonen en dochters impliciet naar voren, maar deze dimensie kon niet systematisch uitgewerkt worden. Door het beschikbare bronmateriaal bleef Alix Ascoop zelfs opvallend onderbelicht.

Hoewel ik niet exact heb kunnen achterhalen waarom mijn overgrootvader Roger de beslissing maakte om Belg te blijven, heeft dit onderzoek mij wel een beter inzicht gegeven in de vele maatschappelijke, familiale en persoonlijke factoren die zijn traject en dat van de familie hebben gevormd. Daarmee ben ik toch een stap dichterbij gekomen bij het begrijpen waarom ik vandaag, drie generaties later, Belg ben, ondanks de blijvende familiale wortels in Frankrijk.

Dankwoord

Mijn dank gaat in de eerste plaats uit naar mijn promotor, Marnix Beyen, voor zijn begeleiding, kritische opmerkingen en vertrouwen tijdens het schrijfproces van deze masterproef. Zijn inzichten en suggesties hielpen mij om dit onderzoek verder uit te diepen en mijn ideeën scherper te formuleren.

Daarnaast wil ik mijn familie bedanken, zonder wie dit onderzoek eenvoudigweg niet mogelijk was geweest. Bedankt aan iedereen die bereid was herinneringen, verhalen, foto's en documenten met mij te delen, en die mij met openheid en enthousiasme ontving tijdens de interviews. Jullie getuigenissen brachten niet alleen het verleden opnieuw tot leven, maar maken ook heel persoonlijk duidelijk hoe familiegeschiedenis generaties lang blijft doorwerken. De gesprekken, herinneringen en kleine details die jullie deelden vormden de kern van deze masterproef en gaven het onderzoek een persoonlijke en menselijke dimensie.

Bibliografie

Figuren

1. Ingang van de boerderij in Vaires-sur-Marne, 1936, familiearchief Jean Walraet.
2. Overzicht van het gezin Walraet.
3. Overzicht van de boerderijen van de familie Walraet-Lenaerts, 1: Vaires-sur-Marne, 2: Égrenay, 3: Plaisance.
4. Overzicht van de kleinkinderen van Alfons en Alix, geïnterviewden zijn rood omlijnd, familiearchief Jean Walraet.
5. Simonne en Roger bij tante Zoë Ascoop, 1930, familiearchief Jean Walraet.
6. Kinderen van het gezin Walraet (uitgezonderd Simonne), 1934, familiearchief Roger Walraet.
7. Huwelijksfoto Suzanne Walraet en André De Weer, 1937, familiearchief Jean Walraet.
8. Huwelijksfoto Julien Walraet en Henriette Tissot, 1940, familiearchief Jean Walraet.
9. Huwelijksfoto Simonne Walraet en Jos Lenaerts, 1940, familiearchief Jean Walraet.
10. Gilbert Walraet, Léontine Lenaerts en hun kinderen, 1953, familiearchief Jean Walraet.
11. Julien Walraet, Henriette Tissot en hun kinderen, 1953, familiearchief Jean Walraet.
12. Gaston Walraet, 1944, familiearchief Jean Walraet.
13. Simonne Walraet, Jos Lenaerts en hun kinderen, 1953, familiearchief Jean Walraet.
14. Roger Walraet, Mathilde Lenaerts en hun kinderen, 1953, familiearchief Roger Walraet.
15. Jan Walraet in Saigon, 1951, familiearchief Roger Walraet.

Bronnen

Interviews

LENAERTS Etienne, *Interview door Kaat Vanderstukken op 08/03/2026*, 2026.

WALRAET Alice en Françoise WALRAET, *Interview door Kaat Vanderstukken op 13/12/2025*, 2025.

WALRAET Alphonse, Cécile WALRAET en Marc CREPEL, *Interview door Kaat Vanderstukken op 08/03/2026*, 2026.

WALRAET Alphonse, Luc WALRAET en Marie-Paule WALRAET, *Interview door Kaat Vanderstukken op 15/01/2026*, 2026.

WALRAET Birgit, *Interview door Kaat Vanderstukken 11/11/2025*, 2025.

WALRAET Cécile, *Interview door Kaat Vanderstukken 24/05/2026*, 2026.

WALRAET Jan en Birgit WALRAET, *Interview door Kaat Vanderstukken op 11/11/2025*, 2025.

WEER Frans De, *Interview door Kaat Vanderstukken op 21/12/2025*, 2025.

WEER Martine De, *Interview door Kaat Vanderstukken op 08/03/2026*, 2026.

Geschreven familiegetuigenissen

WALRAET Frank, *Geschreven getuigenis*, 2025

Naturalisatiedossiers

Archives Nationales de France, Sous-direction des naturalisations (1976-1980), 20010475/78, dossier 3111 X 63, Gaston Walraet, né le 08/06/1912 (à Sotteghem, Belgique).

Archives Nationales de France, Sous-direction des naturalisations (1976-1980), 19770851/298, dossier 148890 DX 45, Roger Walraet, date de naissance: 03/11/1921 (à Vaires-sur-Marne).

Familiearchief Roger Walraet

Postkaart Beveren-Waas, aan Alfons Walraet en Alix Ascoop, Familiearchief Roger Walraet, 07/1934.

ASCOOP Alix, *Postkaart Vaires-sur-Marne (Seine-et-Marne), Barrage de Noisiel, aan Suzanne Walraet*, Familiearchief Roger Walraet.

ASCOOP Alix, *Postkaart Vaires (S.-et-M.), Bords de la Marne, aan Suzanne Walraet*, Familiearchief Roger Walraet.

WALRAET Roger, *Postkaart Gorges du Tarn, le point sublime, aan Gaston Walraet*, Familiearchief Roger Walraet, 05/04/1941.

WALRAET Roger, *Postkaart Pensionnat de Nederbrakel, eetzaal, aan Suzanne Walraet*, Familiearchief Roger Walraet, 06/06/1930.

WALRAET Roger en Mathilde LENAERTS, *Postkaart Knokke-Zoute, algemeen overzicht van het strand*, Familiearchief Roger Walraet, 23/07/1949.

WALRAET Simonne, *Postkaart Pensionnat de Nederbrakel, badzaal, aan Suzanne Walraet*, Familiearchief Roger Walraet.

WALRAET Simonne, *Postkaart Pensionaat voor Juffrouwen en Knaapjes Nederbrakel, kerk binnenzicht, aan Roger Walraet*, Familiearchief Roger Walraet, 17/10/1933.

WALRAET Simonne en Irma ASCOOP, *Postkaart Pensionaat voor Juffrouwen en Knaapjes, binnenkoer, aan Roger Walraet*, Familiearchief Roger Walraet, 15/05/1934.

WALRAET Simonne en Roger WALRAET, *Postkaart Pensionnat de Nederbrakel, een muziekplaats, aan Suzanne Walraet*, Familiearchief Roger Walraet.

WALRAET Simonne en Roger WALRAET, *Postkaart Pensionnat de Nederbrakel, eetzaal, aan Suzanne Walraet*, Familiearchief Roger Walraet.

WALRAET Simonne, Roger WALRAET en Zoë ASCOOP, *Postkaart Pensionnat de Nederbrakel, zomerkoer, aan Suzanne Walraet*, Familiearchief Roger Walraet.

WALRAET Suzanne, *Postkaart Pensionnat des benedictines de Hunneghem Grammont, aan Roger Walraet*, Familiearchief Roger Walraet.

Familiearchief Luc Walraet

Cession de Bail par monsieur Verdier à M. M. et madame Ascoop Walraet, Familiearchief Luc Walraet, 6/11/1920.

Onuitgegeven familieboekjes

DE WAAL Yvonne, *Emigration des Lenaerts vers la France - deel 1*, Parijs, 2001.

DE WAAL Yvonne, *Emigration des lenaerts vers la France - deel 2: integration dans la société française*, Parijs, 2002.

WALRAET Jean, *Livret de famille à cause de la réunion du 16 mars 2003 à Vaires*, 2003.

Statistieken

ZIMMERMANN Maurice, "La population de la France en 1921", *Annales de géographie*, 169, 1922.

Literatuur

"theories of migration", in: Stephen CASTLES, Hein de HAAS en Mark J. MILLER (red.), *The age of migration: international population movements in the modern world*, palgrave 2014.

ANTHIAS Floya, "Thinking through the lens of translocational positionality: an intersectionality frame for understanding identity and belonging", *Translocations: migration and social change*, 4/1, 2008.

ANTONSICH Marco, "Searching for belonging - an analytical framework", *Geography compass*, 4/6, 2010.

APITZSCH Ursula en Eran GÜNDÜZ, "Ethnicity and belonging as experienced dimensions in mixed marriages", *Papers*, 97/1, 2012.

BEYEN Marnix, "Beyond taboo, worship, and irony: tracing the war in my family history", in: Stéphane GERSON (red.), *Scholars and their kin. Historical explorations, literary experiments*, Chicago: The university of Chicago press, 2025.

BEYERS Leen, Machgeld VENKEN en Idesbald GODDEERIS, "Families, foreignness, migration", *The history of the family*, 14/2, 2009.

BEYERS Leen en Machteld VENKEN, "Geschiedenis van integratie? Een historische kijk op vestigingsprocessen na migratie", *Mededelingenblad van de Belgische Vereniging voor Nieuwste geschiedenis*, 2006.

BONT Raf de en Tom VERSCHAFFEL, "Het riool van Europa. Inleiding", in: Raf de BONT en Tom VERSCHAFFEL (red.), *Het verderf van Parijs*, Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2004, 16-22.

BORRE Saartje Vanden, *Vreemden op vertrouwd terrein. Het sociaal-culturele leven en de integratie van Belgische migranten in het Noorden van Frankrijk (1850-1914)*, Gent: Academia Press, 2012.

BRUBAKER Rogers en Frederick COOPER, "Beyond "identity"", *Theory and Society*, 29/1, 2000.

BYLS Henk, *Rester catholique en France. Une histoire de l'encadrement religieux destiné aux migrants belgo-flamands du Lillois, de Paris et des campagnes françaises (1850-1960)*, Leuven: Leuven University Press, 2019.

CAESTECKER Frank, "Saartje Vanden Borre, *Vreemden op vertrouwd terrein. Het sociaal-culturele leven en de integratie van Belgische migranten in het Noorden van Frankrijk (1850-1914)*", *Low Countries historical review*, 129/4, 2014.

CAMISCIOLI Elisa, "Producing citizens, reproducing the 'French race': immigration, demography, and pronatalism in early twentieth-century France", *Gender&History*, 13/3, 2001, 593-621.

CHRISTENSEN Ann-Dorte, "Belonging and unbelonging from an intersectional perspective", *Gender, technology and development*, 13/1, 2017.

CLAEYS Dries, "World War I and the reconstruction of rural landscapes in Belgium and France: a historiographical essay", *The agricultural history review*, 65/1, 2017.

CROSS Gary S., "Organizing immigration after the First World War", in: *Immigrant workers in industrial France*, Temple University Press, 1983.

DECLERCQ Elien, Marc DEPAEPE, Lieven D'HULST e.a., "Belgische migratie naar Noord-Frankrijk. (1850-1914): interculturele identiteiten in grensregio's", *De Franse Nederlanden-Les Pays Bas Français*, /jaarboek/annales, 2009.

DECLERCQ Elien en Saartje Vanden BORRE, "cultural integration of Belgian migrants in Northern France (1870-1914): a study of popular songs", *French history*, 27/1, 2013.

DE GENDT Tina, *Turkijke aan de Leie. 50 jaar migratie in Gent*, Tiel: Uitgeverij Lannoo, 2014.

DELANTY Gerard, Ruth WODAK en Paul JONES, *Identity, belong and migration*, Liverpool: Liverpool University Press, 2008.

DENIS Marie-Noële, "Les étrangers dans la population française depuis la première guerre mondiale", *Revue des sciences sociales de la France de l'Est*, 24, 1997.

DUPAQUIER Jacques, "La contribution des Belges à la formation de la population française (1851-1940): Étude quantitative", in: Société Belge de DEMOGRAPHIE (red.), *Historiens et populations. Liber amicorum Étienne Hélin*, Louvain-la-Neuve: Academia, 1991.

GERSON Stéphane, "A history from within: when historians write about their own kin", *The journal of modern history*, 94/4, 2022.

GERSON Stéphane, "Introduction: recoveries, excavations, recastings", in: Stéphane GERSON (red.), *Scholars and their kin. Historical explorations, literary experiments*, Chicago: The university of Chicago press, 2025.

GILMARTIN Mary, "Migration, identity and belonging", *Geography Compass*, 2/6, 2008, 1837-1852.

HALL Stuart, "Cultural Identity and diaspora", in: Linda MCDOWELL (red.), *Undoing place?*, nr. 36, Londen: Routledge, 1997.

HALL Stuart, "Introduction: who needs 'identity'?", in: Stuart HALL en Paul du GAY (red.), *Questions of cultural identity*, SAGE Publications Ltd, 2011.

HOLLIFIELD James F., "The emerging migration state", *International migration review*, 38/3, 2004.

JONES Paul en Michal KRZYŻANOWSKI, "Identity, belonging and migration: beyond constructing 'others'", in: Gerard DELANTY, Ruth WODAK en Paul JONES (red.), *Identity, belonging and migration*, Liverpool: Liverpool University Press, 2008.

KEBEDE Sewite Solomon, "The struggle for belonging: forming and reforming identities among 1.5 generation asylum seekers and refugees", *Refugee studies centre Working paper series*, 70, 2010.

KOFMAN Eleonore, Franz BUHR en Maria Lucina FONSECA, "Family migration", in: Peter SCHOLTEN (red.), *Introduction to migration studies*, IMISCOE Research Series, Springer Cham, 2022.

KOMISAROF Adam, "The exigent case for belonging: conceptualization, operationalization, and actualization", *International journal of intercultural relations*, 83, 2021.

LAWRENCE Paul, Timothy BAYCROFT en Carolyn GROHMANN, "'Degrees of foreignness' and the construction of identity in French border regions during the interwar period", *Contemporary European history*, 10/1, 2001.

LYNCH Edouard, "Interwar France and the rural exodus: the national myth in peril", *Rural history*, 21/2, 2010.

MAGUIRE Anna en Selena DALY, "Introduction: migration and the First World War", *Immigrants & minorities*, 42/3, 2024.

MARTYN Peter, "Comparable and divergent methods applied in the rebuilding and restoration of towns and cities in Belgium and Nord region of France after the first world war", in: Makary GÓRZYŃSKI en Iwona BARANSKA (red.), *Reconstructions and modernizations of historic towns in Europe in the first half of the twentieth century: nations, politics, society*, Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2016.

MOFFET Mark, "Societies, identity, and belonging", *Proceedings of the American philosophical society*, 164/2, 2020.

PITTERY Frits, Nico WOUTERS en Koenraad HUYSEGEMS, "Werk der Vlamingen", in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2023.

POULAIN Michel, Michel FOULON, Anna DEGIOANNI e.a., "Flemish immigration in Wallonia and in France: patronyms as data", *The history of the family*, 5/2, 2000, 227-241.

SKRBIŠ Zlatko, Loretta BALDASSAR en Scott POYNTING, "Introduction - negotiating belonging: migration and generations", *journal of intercultural studies*, 28/3, 2007, 261-269.

STENGERS Jean, "Les mouvements migratoires en Belgique aux XIX et XXe siècles", *Revue belge de philologie et d'histoire*, 82/1-2, 2004.

VANDENBROEKE Chris, "Migratie tussen Vlaanderen en Noord-Frankrijk in de negentiende en twintigste eeuw", *De Franse Nederlanden-Les Pays Bas Français*, 1993.

VANDENBROUCKE Guillaume, "Fertility and wars: the case of World War I in France", *American economic journal: macreconomics*, 6/2, 2014.

WARDLE Lynn, "The boundaries of belonging: allegiance, purpose and the definition of marriage", *BYU journal of public law*, 25/2, 2011.

WEIL Patrick, *Qu'est-ce qu'un Français? Histoire de la nationalité française depuis la Révolution*, Parijs: Grasset, 2005.

WOUTERS Nico, "De stem uit het vaderland", in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 1998.

YOUKHANA Eva, "A conceptual shift in studies of belonging and the politics of belonging", *Social Inclusion*, 3/4, 2015, 10-24.

YUVAL-DAVIS Nira, "Belonging and the politics of belonging", *Patterns of prejudice*, 40/3, 2006.